

Sygn.akt III AUa 320/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 września 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Dorota Elżbieta Zarzecka

Sędziowie: SO del. Piotr Prusinowski (spr.)

SA Barbara Orechwa-Zawadzka

Protokolant: Magda Małgorzata Gołaszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 18 września 2013 r. w B.

sprawy z odwołania Z. B.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

o wypłatę emerytury

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

od wyroku Sądu Okręgowego w Łomży III Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 18 stycznia 2013 r. sygn. akt III U 974/12

oddala apelację.

Sygn. akt III AUa 320/13

UZASADNIENIE

Z. B. wniosła skargę o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w Łomży z dnia 8 grudnia 2011 r., sygn. III U 1200/11.

W skardze tej, powołując się na ustawową podstawę wznowienia z art. 401¹ kpc, wnioskodawczyni wskazała na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2012 r., sygn. akt K 2/12, stwierdzający niezgodność art. 28 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 257, poz. 1726) w związku z art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 z późn. zm.) dodanym przez art. 6 pkt 2 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r., w zakresie w jakim znajduje zastosowanie do osób, które nabyły prawo do emerytury przed dniem 1 stycznia 2011 r., bez konieczności rozwiązania stosunku pracy, z wyrażoną w art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zasadą zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. nie kwestionował istnienia podstaw do wznowienia postępowania, jednak wskazał, że prawo do wypłaty emerytury przysługuje dopiero od dnia ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego w dzienniku ustaw.

Wyrokiem z dnia 18 stycznia 2013 r. Sąd Okręgowy w Łomży w sprawie sygn. III U 974/12 zmienił wyrok tego Sądu z dnia 8 grudnia 2011 r., wydany w sprawie sygn. III U 1200/11, w ten sposób, że zmienił zaskarżoną decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. z dnia 04.10.2011 r. i wznowił Z. B. wypłatę emerytury od dnia 1 października 2011 r. oraz przekazał jej wniosek o wypłatę odsetek od wstrzymanego świadczenia Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. celem rozpoznania.

Sąd Okręgowy ustalił, że decyzją z dnia 04.10.2011 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. z uwagi na kontynuowanie zatrudnienia wstrzymał wnioskodawczyni wypłatę emerytury od dnia 1 października 2011 r., powołując się na przepis art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.). Ubezpieczona złożyła odwołanie od tej decyzji, które wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 08.12.2011 r. zostało oddalone. W sprawie tej nie wniesiono apelacji, przez co wyrok uprawomocnił się. Sąd pierwszej instancji powołał się na wyrok z dnia 13 listopada 2012 r. K 2/12, w którym Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 28 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw w związku z art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, dodanym przez art. 6 pkt 2 ustawy z 16 grudnia 2010 r. w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do osób, które nabyły prawo do emerytury przed 1 stycznia 2011 r., bez konieczności rozwiązania stosunku pracy, jest niezgodny z zasadą ochrony zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa wynikającą z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dało to podstawę do stwierdzenia, że wyrok Sądu Okręgowego z dnia 08.12.2011 r., nie może wywierać skutków w obrocie prawnym. Sąd pierwszej instancji podkreślił, że wyrok Sądu, którego dotyczy skarga o wznowienie postępowania, został oparty na przepisach art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 stycznia 2011 r. oraz art. 28 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw. Przewidywały one zawieszenie prawa do emerytury. W powołanym orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego przesądzone jednak, że rozwiązanie takie miało charakter niekonstytucyjny. Sąd pierwszej instancji przyjął, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego stwierdzający niezgodność przepisu ustawy z Konstytucją jest skuteczny *ex tunc*, tj. od dnia wejścia w życie zakwestionowanego przepisu. W rezultacie Sąd ten wznowił wnioskodawczyni wypłatę emerytury od dnia 1 października 2011 r. Wniosek o odsetki od niewypłaconego świadczenia, nie był rozpoznany przez organ rentowy, dlatego Sąd Okręgowy w oparciu o przepis art. 464 § 1 kpc przekazał go do rozpoznania organowi rentowemu.

Apelację wniósł organ rentowy. Zaskarżył orzeczenie w całości. Zarzucił rozstrzygnięciu naruszenie prawa materialnego - art. 103a ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z FUS w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2012 r. (sygn. akt K. 2/12) polegające na przyznaniu prawa do emerytury od dnia 01.10.2011 r., tj. od dnia jej zawieszenia w sytuacji, gdy wyrok Trybunału Konstytucyjnego wszedł w życie od dnia 22.11.2012 r.

Z uwagi na to skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i wznowienie prawa do emerytury od dnia 22 listopada 2012 roku, tj. od dnia wejścia w życie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2012 r. (sygn. akt K 2/12) ewentualnie o uchylene wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.

Sąd Apelacyjny zważył:

Apelacja nie jest zasadna. Sąd Okręgowy w sposób prawidłowy dokonał ustaleń faktycznych oraz przeprowadził właściwą ocenę prawną zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego. Sąd Apelacyjny w pełni podziela i akceptuje te ustalenia oraz argumentację prawną przedstawioną w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku.

W pierwszej kolejności należało ocenić, czy skarga o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego jest dopuszczalna, to jest, czy opiera się na ustawowej podstawie wznowienia. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazano, że samo sformułowanie podstawy wznowienia w sposób odpowiadający treści przepisów o wznowieniu postępowania nie oznacza jeszcze oparcia skargi na ustawowej podstawie wznowienia (vide postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2005r., IV CZ 50/05, LEX nr 533865).

Zgodnie z art. 401¹ kpc można żądać wznowienia postępowania w wypadku, gdy Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub z ustawą, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie. W przedmiotowej skardze ubezpieczona wskazała, że domaga się wznowienia postępowania z uwagi na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2012 r., sygn. akt K 2/12. Przytoczone orzeczenie wskazuje na niezgodność z Konstytucją przepisów stanowiących podstawę rozstrzygnięcia w postępowaniu objętym skargą. Należy zatem uznać, że skarga jest dopuszczalna oraz wniesiona została w ustawowym terminie, o którym mowa w treści art. 407 § 2 kpc.

Po wtóre należy wskazać, że okoliczności przedmiotowej sprawy są bezsporne. Organ rentowy wstrzymał wypłatę świadczenia odwołującej od dnia 1 października 2011 r., gdyż nie został rozwiązany stosunek pracy. Podstawą tego rozstrzygnięcia były przepisy, które regulują zasady ustalania świadczeń emerytalno-rentowych wymienione w art. 100-114 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. 2009, nr 153, poz. 1227 ze zm.). Zgodnie z art. 103 a wskazanej ustawy prawo do emerytury ulega zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, ustalonym w decyzji organu rentowego. Powyższy przepis został dodany z dniem 1 stycznia 2011 roku przez art. 6 pkt. 2 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 roku o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2010, nr 257, poz. 1726). Regulacja ta oznaczała, że prawo do emerytury ulegało zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do świadczenia emerytalnego.

Wprowadzone do systemu emerytalnego rozwiązanie budziło wątpliwości świadczeniobiorców co do zgodności z Konstytucją. W rezultacie w przedmiotowej sprawie wypowiedział się Trybunał Konstytucyjny, który w wyroku z dnia 13 listopada 2012 roku, sygn. akt K 2/12 (Dz. U. 2012 poz. 1285) orzekł, że art. 28 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 roku o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw w związku z art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, dodanym przez art. 6 pkt 2 ustawy z 16 grudnia 2010 roku w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do osób, które nabyły prawo do emerytury przed 1 stycznia 2011 roku, bez konieczności rozwiązania stosunku pracy, jest niezgodny z zasadą ochrony zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa, wynikającą z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Wyrok ten został opublikowany w Dzienniku Ustaw z dnia 22 listopada 2012 roku.

W konsekwencji spór w sprawie sprowadzał się do wyjaśnienia, czy istnieją przesłanki do wznowienia postępowania i wypłaty wstrzymanego świadczenia emerytalnego od dnia 1 października 2011 roku, czy też od dnia ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego. Innymi słowy spór dotyczy skutków derogacyjnych niekonstytucyjnego przepisu, a w szczególności tego, czy przepis niekonstytucyjny traci moc ex tunc [od początku jego wejścia w życie] - jak przyjął Sąd I instancji, czy też ex nunc [od momentu stwierdzenia jego niekonstytucyjności], na co wskazuje skarżący.

Niewątpliwie poruszona problematyka skuteczności wyroków Trybunału Konstytucyjnego należy do zagadnień skomplikowanych i mogących budzić wątpliwości. Może to mieć miejsce zwłaszcza w sytuacji, gdy Trybunał skorzysta z uprawnienia określonego w treści art. 190 ust. 3 Konstytucji RP. Zgodnie z tym przepisem orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, jednak Trybunał Konstytucyjny może określić inny termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego. Termin ten nie może przekroczyć osiemnastu miesięcy, gdy chodzi o ustawę, a gdy chodzi o inny akt normatywny dwunastu miesięcy. W przypadku orzeczeń, które wiążą się z nakładami finansowymi nie przewidzianymi w ustawie budżetowej, Trybunał Konstytucyjny określa termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego po zapoznaniu się z opinią Rady Ministrów.

Jak wynika z analizy wyroku Trybunału Konstytucyjnego wydanego w sprawie K 2/12 utrata mocy obowiązującej niekonstytucyjnego przepisu nie została odroczone w czasie, a zatem ten aspekt sprawy nie podlega dalszemu badaniu. Natomiast rozważenia wymaga, czy utrata mocy obowiązującej przepisu nastąpiła ze skutkiem ex tunc.

W doktrynie ukształtowały się dwa przeciwstawne stanowiska. Pierwsze opiera się na założeniu wynikającym z treści art. 190 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne. Zwolennicy tego poglądu przywiązują szczególną uwagę do semantycznego znaczenia pojęcia utraty mocy obowiązującej. Skoro przepis traci moc z określoną datą, to znaczy że do tego czasu wywiera skutki prawne.

Z drugiej strony istnieje ustabilizowane stanowisko, iż przepis traci swój byt *ex tunc*, a więc od początku jego obowiązywania. Ma to miejsce w sytuacji, gdy sam tryb uchwalania ustawy był wadliwy [por. Prawo intertemporalne w orzecznictwie TK i SN pod redakcją E. Łętowskiej i K. Osajdy; Warszawa 2008, str. 42 i nast.]. W tym miejscu trzeba zwrócić uwagę na treść uzasadnienia wyroku TK z dnia 13.11.2012 r. w sprawie K 2/12. Otóż Trybunał zauważył, że w toku prac legislacyjnych pierwotnie nowelizacja miała obejmować osoby przechodzące na wcześniejszą emeryturę. Z uwagi na zmianę zakresu zastosowania tej nowelizacji zostały podniesione uwagi krytyczne odnośnie konstytucyjności tego rozwiązania [vide uwagi SN do rządowego projektu ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw, znak (...)021-163/10]. W konsekwencji nowelizacja objęła osoby, które uzyskały prawo do emerytury bez konieczności rozwiązania stosunku pracy.

W dalszej kolejności trzeba zauważyć, że nie tylko doktryna, lecz także orzecznictwo Sądu Najwyższego formułuje stanowisko zmierzające w kierunku niestosowania przepisu niekonstytucyjnego do stanów faktycznych, w których formalnie nie dokonano jeszcze derogacji. Na poparcie tej tezy można odwołać się do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2000 r. w sprawie sygn. III ZP 27/00, OSNP 2001/10/331, zgodnie z którym akt normatywny uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą nie powinien być stosowany przez sąd w odniesieniu do stanów faktycznych sprzed ogłoszenia orzeczenia Trybunału. Podobny pogląd wypowiedział Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 września 2001 r., sygn. II UKN 542/00, OSNP 2003/11/276, stwierdzając że Sąd drugiej instancji, który rozstrzyga sprawę po stwierdzeniu niezgodności przepisu ustawy z Konstytucją, nie może pominąć stanowiska Trybunału Konstytucyjnego i oddalić apelacji od wyroku, który został wydany przez Sąd pierwszej instancji na podstawie przepisu niezgodnego z Konstytucją. W kolejnym wyroku z dnia 12 czerwca 2002 r., II UKN 281/01, Sąd Najwyższy zaprezentował stanowisko, że nie jest usprawiedliwioną podstawą kasacji zarzut zaniechania zastosowania obowiązującego w dacie wyrokowania przepisu ustawy, który następnie został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją. Orzecznictwo Sądu Najwyższego co do tego, że przy rozpoznawaniu środka odwoławczego sądy nie powinny stosować przepisu prawa, który został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, jest jednolite. Zaprezentowana linia orzecznictwa Sądu Najwyższego jest stabilna i prowadzi do wniosku, że utrata mocy obowiązującej przepisu z powodu jego niezgodności z Konstytucją co do zasady oznacza, że przepis ten nie może być stosowany poczynając od daty jego uchwalenia. Wyrok Trybunału ma generalnie skutki retroaktywne, a przez to zachodzi konieczność ponownego rozpoznania sprawy z pominięciem niekonstytucyjnego przepisu (vide także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 2008 r., V CO 43/08, LEX nr 564856; wyrok z dnia 21 listopada 2006 r., II PK 42/06, LEX nr 950622, w którym Sąd Najwyższy podkreślił, że uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją przepis prawa nie może być stosowany przez sądy i inne organy w odniesieniu do stanów faktycznych sprzed ogłoszenia orzeczenia Trybunału; wyrok NSA w W. z dnia 15 listopada 2006 r., II OSK (...), Lex 318307; wyrok SN z dnia 10 listopada 1999 r., I CKN 204/98, OSNC 2000, nr 5, poz. 94; wyrok z dnia 16 grudnia 1999 r., II CKN 632/98, nie publ.). Również w postanowieniu z dnia 13 stycznia 2009 roku, II PO 8/08 Sąd Najwyższy wyraził stanowisko, iż po wznowieniu postępowania na podstawie art. 401¹ § 1 kpc Sąd stwierdzając, że orzeczenie wydane zostało na podstawie obowiązującego aktu prawnego, ma jednocześnie przesłankę do innego rozstrzygnięcia sprawy uznając, że choć akt ten obowiązywał, to nie powinien zostać w sprawie zastosowany, co okazało się dopiero po orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego (LEX nr 738350). W uzasadnieniu orzeczenia Sąd Najwyższy wskazał, że akt normatywny uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą, nie powinien być stosowany przez Sąd w odniesieniu do stanów faktycznych sprzed ogłoszenia orzeczenia Trybunału.

Przyjęcie rozumowania odmiennego sprowadza się do konieczności formułowania podstawy prawnej wyroku w oparciu o przepis niezgodny z Konstytucją. Niekonstytucyjność przepisu ustawowego z istoty rzeczy jest stwierdzana

po okresie jego obowiązywania, w sytuacji w której regulacja wywarła negatywny skutek w sferze praw jednostki. Nie można dzielić uprawnień skarżącej do emerytury na okres do dnia ogłoszenia wyroku TK [zasadne wstrzymanie świadczenia] i po dniu ogłoszenia wyroku Trybunału [wznowienie prawa do świadczenia]. Warto w tym miejscu podkreślić, że wznowienie prawa do wypłaty świadczenia nie wymaga od sądu określenia szczególnych przesłanek, lecz stwierdzenia jedynie faktu wstrzymania prawa do świadczenia.

W konsekwencji odwołująca ma prawo do uzyskania świadczenia, które zostało jej wstrzymane w sposób niezgodny z prawem. Skutek retroaktywny orzeczeń Trybunału powinien w szczególności dotyczyć sytuacji, gdy wykonanie wyroku nie wymaga zmian legislacyjnych.

Rozstrzygając sporne zagadnienie wypada też zauważyć, że na tle stanów faktycznych wywołanych orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13.11.2012 r., w sprawie K 2/12 zapadły orzeczenia wskazujące jednoznacznie na retroaktywny skutek wyroku TK (por. np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 21 lutego 2013 r., II AUa 41/13, LEX nr 1280645).

Zaprezentowanej oceny nie może zmienić stanowisko Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 lutego 2006 r. w sprawie SK 45/04, na które powołuje się skarżący w uzasadnieniu wniesionej w sprawie apelacji. Wówczas Trybunał orzekł, że art. 103a ust. 2a ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych jest zgodny z art. 2, art. 31 ust. 3, art. 32 i art. 67 Konstytucji. Faktycznie wówczas ingerencja ustawodawcy nie polegała na zniesieniu nabytego prawa do emerytury, czy też jego zmniejszeniu, ale na wprowadzeniu dodatkowych warunków jego realizacji. Tymczasem na gruncie przedmiotowej sprawy nie chodzi o wyeliminowanie z porządku prawnego art. 103a ust. 2a ustawy emerytalnej, lecz o rozróżnienie momentu uzyskania prawa do emerytury. Niekonstytucyjność rozwiązania obejmuje osoby, które uzyskały prawo do emerytury pod rządem przepisów umożliwiających uzyskanie świadczenia bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy. Natomiast w wyniku zmian legislacyjnych zastosowano do nich przepisy, które nie obowiązywały w dacie uzyskania prawa do świadczenia. Stąd też dotychczasowe poglądy wyrażone w orzecznictwie [głównie Sądów Apelacyjnych], wydane przed dniem ogłoszenia wyroku Trybunału w sprawie K 2/12 nie mogą dowodzić o braku podstaw do wznowienia postępowania ze skutkiem *ex tunc*.

Reasumując powyższe rozważania, stwierdzenie przez Trybunał Konstytucyjny niezgodności z Konstytucją art. 28 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 257, poz. 1726) w związku z art. 103a ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych prowadzi do derogacji uznanych za niezgodne z Konstytucją przepisów ze skutkiem *ex tunc*, co też przyjął Sąd Okręgowy.

Mając powyższe na uwadze uznać należało, że Sąd I instancji zasadnie wznowił postępowanie w sprawie i na mocy art. 412 § 2 kpc zmienił zaskarżony wyrok i wydaną w sprawie decyzję, wznowiając prawo odwołującej do emerytury od dnia 1 października 2011 r. Zatem podniesiony przez skarżącego zarzut naruszenia prawa materialnego nie znajduje uzasadnienia. Z uwagi na to, w oparciu o przepis art. 385 kpc Sąd Apelacyjny oddalił apelację jako bezzasadną.